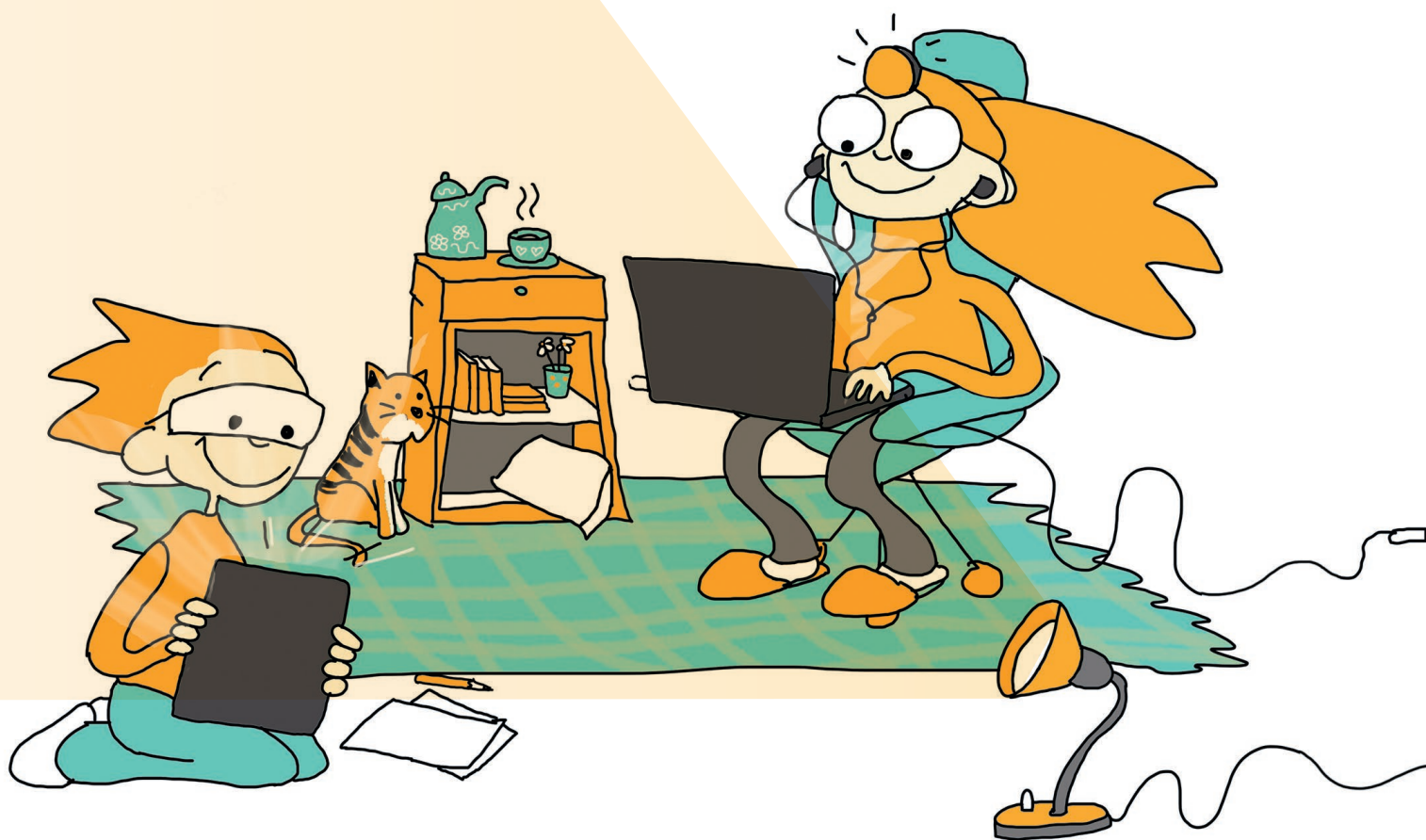

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2021. - sažetak

Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, ožujak 2022.

Ilustracije na naslovnici motivi su iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu, pod naslovom „Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih!“. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović. Ovogodišnji kalendar na djeci prilagođen način, kroz atraktivne ilustracije i interaktivne poruke, predstavlja sadržaj Općega komentara br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje, koji je u ožujku 2021. objavio UN-ov Odbor za prava djeteta. Kalendar se može preuzeti na našoj stranici www.dijete.hr.

SADRŽAJ

1 UVOD	4
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	7
2.1 Osobna prava	8
2.1.1 Statusna prava	9
2.1.2 Pravo na privatnost	9
2.1.3 Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	9
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	11
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	12
2.3 Obrazovna prava	12
2.4 Zdravstvena prava	13
2.5 Socijalna i ekonomska prava	14
2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme	15
2.7 Pravosudno zaštitna prava	16
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	16
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	16
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	17
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	18
2.9 Diskriminacija	18
2.10 Ostala prava i nenadležnost	19
3 DJEČJE SUDJELOVANJE - MREŽA MLADIH SAVJETNIKA I FORUM MLADIH 16+	19
4 IZDOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE - prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece	20
4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	20
4.2 Prava i potrebe darovite djece	20
4.3 Prava djece koja se bave sportom	20
4.4 Prava djece s problemima u ponašanju	21
4.5 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	21
4.6 Mediji i zaštita dječjih prava	22
4.7 Prava djece u digitalnom okruženju	22
4.8 Djeca u pokretu	22
5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	23
6 NORMATIVNA AKTIVNOST	23
7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	24
7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	24
7.2 Zaštita prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima	24
8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	25
9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	25
10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	25
11 MEĐUNARODNA AKTIVNOST	26
12 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA	26
13 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	26
14 ZAKLJUČAK	27
15 LEGENDA	30

UVOD

Druga pandemijska godina donijela je brojne izazove za djecu i odrasle, a u trenutku u kojem se podnosi ovo izvješće suočeni smo s novim zastrašujućim izazovom te je najveći dio pažnje javnosti usmjeren na rat u Ukrajini i njegove teške posljedice. I dok sukob ne jenjava, sve više rastu solidarnost i podrška izbjeglicama iz Ukrajine među kojima su i brojna djeca.

Oružani sukobi i ratna zbivanja ugrožavaju sva prava djece i trenutačno se nalazimo u situaciji kada se zaštita djece i dječjih prava nalazi u eskalirajućoj krizi, ne samo u Ukrajini već i diljem Europe. Istodobno se u Hrvatskoj, osim s pandemijom, i dalje moramo nositi s posljedicama razornih potresa iz 2020. što zahtijeva i pojačanu brigu o djeci. Takva produžena izvanredna situacija i kriza dodatno su naglasile niz problema u području zaštite prava djece, koji su postojali i prije, i ukazale na nužnost sustavnog rješavanja niza pitanja koja se tiču života djece.

Devetnaesto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelja za djecu*, i ove godine donosi veliki broj preporuka za zaštitu prava i interesa djece. Među njima i neke koje već godinama ponavljamo jer, unatoč ostvarenim pomacima, smatramo da je potrebno učiniti mnogo više i da djeca i njihova dobrobit trebaju biti prioritet u svim okolnostima.

S obzirom na nastavak pandemije i brojnih epidemioloških mjera te njihovog učinka na život djece u Hrvatskoj, naše izvješće praćeno je i posebnim prilogom u kojem izvještavamo o utjecaju produljene pandemije koronavirusa na prava djece u Hrvatskoj, pod naslovom *Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020. - 2021.*

U 2021. godini i dalje bilježimo rast broja prijava i upita u vezi s povredom pojedinačnih prava djece, koji je dosegnuo brojku od 2004 nova predmeta. Mnogi od njih bili su vezani uz primjenu mjera za suzbijanje koronavirusa koji je uvelike obilježio dječju svakodnevnicu. Uz nove **2004** prijave, nastavili smo postupati u **694** predmeta prenesenih iz prethodnih godina zbog potrebe za višegodišnjim praćenjem. Osim toga, naš je Ured radio na **1926** različitih predmeta koji se odnose na opće inicijative i preporuke, izvješća, suradnju s državnim i međunarodnim institucijama, sastanke, projekte, obilaske ustanova, te ostale redovite poslove, a zabilježili smo i više od **1200** razgovora sa strankama putem telefona, ali i u našim uredima.

Usljed oštećenja naše zgrade u Zagrebu te provedbe epidemioloških mjera i u 2021. godini nastavili smo djelovati u otežanim uvjetima pa se veliki udio izravne komunikacije sa strankama odvijao putem telefona i elektroničke pošte.

U pregledu dobivenih prijava u 2021. uočljivo je da su opet najbrojnije one koje se odnose na obrazovanje (478) te na ostvarivanje roditeljske skrbi (426). Zatim slijede prijave u vezi s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (269), zdravstvenim (172) i pravosudnim pravima (141), zaštitom sigurnosti (121), privatnosti djece (83), ekonomskim pravima (77) i druge.

U cilju podrške i unapređivanja sustava zaštite prava djece, u 2021. godini uputili smo **86** općih preporuka, upozorenja i priopćenja, među kojima je oko 20 % bilo vezano uz pandemiju Covida-19. Sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 38 propisa i četiri strateška dokumenta te predložili ukupno **129** konkretnih promjena u cilju bolje zaštite djece.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu smo koristili akronime i kratice, koji su objašnjeni u legendi na kraju izvješća, a riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Tijekom 2021. nastavili smo naše susrete i razgovore s djecom, koje smo većinom organizirali putem *online* komunikacijskih platformi. U prošloj godini imenovan je novi, peti po redu saziv Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS, a uz njega je ustrojeno još jedno savjetodavno tijelo – Forum mladih 16 plus – FM 16+, u koji su uključena djeca starija od 16 godina. I u ovom izvješću zahvaljujem svojim mladim savjetnicima, članovima prošlog saziva MMS-a, na njihovim prijedlozima i mišljenjima koji su mi pomogli u boljem razumijevanju potreba djece u 2021. godini. Također, i ovdje izražavam dobrodošlicu novim članovima MMS-a, kao i onima uključenim u Forum mladih 16+.

Na kraju 2020. istekla je posljednja godina Nacionalne strategije za prava djece u RH, a gotovo da ništa ne znamo o njezinim rezultatima jer izvješća o njezinoj provedbi još nema. Unatoč našim poticajima i podsjetnicima, u trenutku predaje našega izvješća za 2021. još nije donesen novi Nacionalni plan za prava djece. Nepostojanje takvog strateškog dokumenta, kroz duže vrijeme, smatram izrazito zabrinjavajućim jer djeci šalje poruku o tome da našem društvu i državi djeca nisu prioritet.

U ovom izvješću moći ćete više pročitati o nizu vrlo zabrinjavajućih trendova koje treba hitno adresirati. U značajnom porastu su stradanja djece u prometu i obiteljsko nasilje, a raste i broj djece u institucijama. Dobra vijest je da smo u 2021. godini zabilježili veći broj posvajanja i nadam se da će se taj trend nastaviti kretati uzlaznom putanjom.

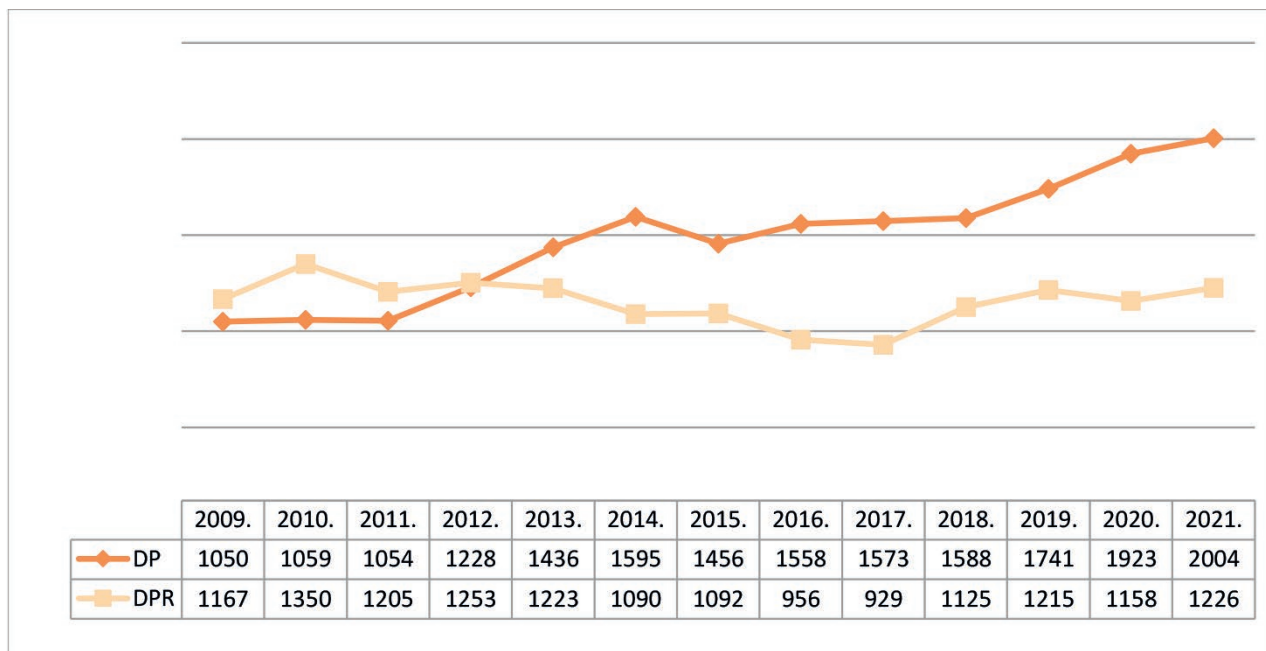
Veliki broj naše djece nije dobro – to je zaključak nekoliko istraživanja koja prate mentalno zdravlje djece. Stoga i u ovom izvješću pozdravljam inicijative za zaštitu mentalnog zdravlja djece te pozivam na nova ulaganja jer djeci moramo osigurati bolju, pouzdanu i kontinuiranu podršku.

Posvećenost i predanost djelatnika Ureda pravobranitelja za djecu u zaštiti i praćenju prava djece je i u 2021. bila na najvišoj razini. Stoga zahvaljujem svojem stručnom timu savjetnika i djelatnika u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu koji je ostvario naš plan rada, ali i sve nove aktivnosti koje smo poduzimali u cilju zaštite djece u ovom osobito teškom razdoblju koje i dalje obilježava visok stupanj neizvjesnosti.

Nadam se da će ovo izvješće i rasprava o njemu ubrzati radne procese i postupke koji će značajnije poboljšati živote djece u Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) od 2009. do 2021.

Broj prijava povreda prava djece od 2009. do 2021.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Osobna prava	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772	825
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28	40
Obrazovna prava	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492	478
Zdravstvena prava	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162	172
Socijalna prava	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62	48
Ekonomska prava	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72	77
Kulturna prava	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36	30
Pravosudno-zaštitna prava	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115	141
Sigurnost i zaštita djece	12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116	121
Diskriminacija	3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35	49
Nenadležnost	22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32	20
Ostalo	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1	3
UKUPNO	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004

PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

2.

Tijekom 2021. zaprimili smo 2004 nove prijave, pritužbe, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece. Uz te prijave, tijekom godine smo postupali i u 694 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje.

Pojedinačne povrede prava djece 2021.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2021.	Broj djece u 2021.	
			Broj djece	Grupa djece
Osobna prava	272	825	1248	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	3	40	47	8
Obrazovna prava	181	478	348	166
Zdravstvena prava	72	172	139	51
Socijalna prava	13	48	74	3
Ekonomska prava	33	77	125	12
Kulturna prava	16	30	13	20
Pravosudno-zaštitna prava	29	141	172	11
Sigurnost i zaštita djece	50	121	94	50
Diskriminacija	20	49	40	19
Nenadležnost	5	20	19	3
Ostala prava		3	2	1
UKUPNO	694	2004	2321	391

Prijave se odnose se na 2321 dijete (1086 dječaka, 850 djevojčica i 385 djece za koju nije naveden spol) te 391 grupu djece.

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji (1097), i to majke u 681 slučaju, očevi u 302 slučaju te oba roditelja zajedno u 114 slučajeva. Po brojnosti prijava slijede prijave institucija (412). Najčešće su to obrazovne institucije, škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece zamjećujući zanemarivanje skrbi o djetetu ili sumnjajući na nasilno ponašanje u obitelji. Obraćaju nam se i nadležna ministarstva, agencije i inspekcije, najčešće policijske uprave koje nas obavještavaju o stradavanju djece u prometu, zatim Državni inspektorat koji nam je prijavljivao slučajeve odbijanja obveznog cijepjenja djece i povrede u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja. Za savjet, pomoć i podršku u pojedinačnim slučajevima obraćaju nam se i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice. U nekim slučajevima obraćaju nam se saborski zastupnici, ali i pojedini saborski odbori tražeći postupanje pravobraniteljice za djecu. Prijave smo primali i od djetetovih srodnika, susjeda, ali i

anonimnih prijavitelja. U 111 pojedinačnih slučajeva postupanje smo započeli na vlastitu inicijativu.

Od 2004 predmeta zaprimljena u 2021. najviše ih se odnosilo na obrazovanje (478) i ostvarivanje roditeljske skrbi (426). Po brojnosti slijede prijave u području nasilja nad djecom i zanemarivanja djece (269), zdravstvenih prava (172), pravosudnih prava (141), sigurnosti djece (121), prava na zaštitu privatnosti (83) i ekonomskih prava (77). Potom prijave diskriminacije (49), povrede socijalnih prava (48), povrede prava djece kao članova društvene zajednice (40), povrede kulturnih (30), statusnih (28) te ostalih prava djece (22). Uz prijave povreda prava djece, primili smo i 20 prijava u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti postupanja pravobraniteljice za djecu.

2.1 Osobna prava

Primili smo 825 prijava u vezi s ostvarivanjem osobnih prava djece.

Povrede osobnih prava djece 2021.

OSOBNNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2021.	Broj djece u 2021.	
			Broj djece	Grupa djece
Pravo na život		7	7	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla		3	3	
Pravo na prijavu rođenja	4	22	33	6
Pravo na osobno ime				
Pravo na stjecanje državljanstva		1	1	
Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	157	426	640	7
Posvojenje	1	8	11	1
Pravo na zaštitu od nasilja	67	198	329	17
Zanemarivanje	28	71	119	2
Skrbništvo		1	1	
Udomiteljstvo	3	3	3	
Pravo na sklapanje braka		1	1	
Pravo na djetetovu privatnost	11	83	99	14
Ostalo	1			
UKUPNO	272	825	1248	47

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na slučajeve počinjenja teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstva, pokušaja ubojstva, čedomorstva) ili samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti.

Prema podacima MUP-a u 2021. godini ubijeno je troje djece, sedmero je počinilo suicid, a evidentirano je i 63 pokušaja samoubojstava djece. U prometnim nesrećama život je izgubilo 17 djece.

Godinu 2021. obilježila su smrtna stradanja djece. Djeca su stradavala u prometnim nesrećama ili nesretnim slučajem, neka su si sama oduzela život, a posebno su potresni slučajevi u kojima su djeca izgubila život zbog roditeljskog nemara ili nasilja u obitelji. U pojedinim slučajevima odgovornost za smrt djeteta, uz roditelje, snose i institucije, ali i društvo u cjelini. Reakcije socijalne službe i pravosuđa u čijoj je nadležnosti donošenje odluka o daljnjoj sudbini djeteta moraju biti brže i učinkovitije. Njihovo toleriranje neodgovarajućih postupaka prema djetetu, opetovano davanje šansi roditeljima „da se poprave“, dugotrajnost donošenja sudskih odluka i predugo čekanje na njihovu provedbu, nedostatak smještajnih kapaciteta za djecu koja se trebaju izdvojiti iz obitelji – sve se to u konačnici odražava na sigurnost i zaštitu djece. Svjesni smo da nepovoljne objektivne okolnosti negativno utječu na rad socijalne službe i pravosuđa, te da one još nisu otklonjene iako na njih ukazujemo već duže vrijeme, no to ne smije i ne može biti opravdanje za nepoduzimanje ili nedovoljno poduzimanje aktivnosti za zaštitu djece.

2.1.1 STATUSNA PRAVA

Od 28 prijavi povrede statusnih prava djece većina se odnosi na reguliranje statusa djece stranaca, osobito djece migranata tražitelja azila (16).

U pogledu statusnih prava djece hrvatskih državljana najčešće primamo prijave roditelja u vezi s reguliranjem boravišnog statusa te promjenom prebivališta ili ishođenja osobnih dokumenata djece. Događa se da roditelj ne može prijaviti prebivalište na adresi na kojoj stvarno živi jer mu stanodavac ne daje za to suglasnost, a upisano prebivalište odjavljuje prethodni stanodavac ili policija po službenoj dužnosti, nerijetko bez znanja osobe čije se prebivalište odjavljuje. Takve situacije ugrožavaju temeljna prava djece.

Statusna prava djece nerijetko su ugrožena i zbog sukoba roditelja. Zbog prekida obiteljske zajednice i narušenih odnosa roditelji često ne mogu suglasno odlučiti o mjestu djetetovog prebivališta, što je preduvjet za prijavu prebivališta. Problemi zbog nemogućnosti postizanja dogovora očituju se i u postupcima izdavanja djetetovih osobnih dokumenata.

2.1.2 PRAVO NA PRIVATNOST

U 2021. godini postupali smo u 83 pojedinačna slučaja u vezi s djetetovim pravom na privatnost te u još 71 prijavi povreda drugih prava djece (osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih, participativnih) u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti. Postupali smo i u 34 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative u području zaštite privatnosti djece, te upite novinara, građana i institucija u vezi s privatnošću djece.

Najviše prijave odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama – školama, dječjim vrtićima, ustanovama socijalne skrbi, bolnicama – u sportskim društvima, na ostalim mjestima te u obitelji.

Veći broj prijavi odnosio se na povredu privatnosti djece u medijima korištenjem njihovih fotografija ili videonimki tijekom kampanje za lokalne izbore, uz moguće iskorištavanje djece u propagandne svrhe, radi ostvarivanja političkih ciljeva. Stoga smo, u povodu održavanja lokalnih izbora u RH, Državnom izbornom povjerenstvu uputili *Preporuku o zaštiti prava i interesa djece u političkim kampanjama*.

Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK) ponovili smo *Preporuku o zaštiti privatnosti djece u postupcima koji se vode temeljem Obiteljskog zakona, kao i postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP)*. Preporučili smo da se odvjetnici, u slučajevima u kojima zastupaju roditelje i djecu, suzdrže od komentiranja slučajeva u medijima i javnosti, te da u postupcima pred ESLJP-om potiču stranke na podnošenje zahtjeva za anonimizacijom predmeta.

Nužno je provoditi kampanje i sustavno educiranje građana, ponajprije roditelja o zaštiti privatnosti djece i rizicima pretjeranog objavljivanja fotografija i drugih podataka o djeci na društvenim mrežama, a u pojedinim područjima dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima postupanja.

2.1.3 PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB

Od 426 slučajeva u ovoj cjelini najviše, čak 290, odnosi se na **ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi**, a njima je pogođeno ukupno 412 djece i tri grupe djece. Na **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** odnosi se 93 slučaja, kojima je obuhvaćeno 153 djece i četiri grupe. U pogledu **prava na uzdržavanje** bilježimo 43 prijave koje se odnose na 75 djece.

Zbog pandemije Covida-19, potreba podrške roditeljima radi **usklađivanja obveza na radnom mjestu i obveze skrbi o djeci te pomoći u učenju u online nastavi** postalo je iznimno važno područje u zaštiti dobrobiti djece.

Normativi rada u centrima za socijalnu skrb (CZSS) trebali bi biti definirani tako da omogućuju pravodobnu intervenciju i kvalitetan stručni rad s obitelji. Potrebno je: osigurati dovoljan broj stručnjaka i odgovarajuće prostorno-tehničke uvjete za rad; kompetencije stručnjaka jačati kroz kontinuirano stručno osposobljavanje i superviziju; posebnu pažnju posvetiti brizi o njihovoj mentalnoj dobrobiti i prevenciji profesionalnog sagorijevanja.

vanja; osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihijatrijskog vještačenja članova obitelji u složenijim slučajevima. Mjere koje se izriču radi zaštite dobrobiti i prava djeteta trebaju biti evaluirane, a u slučaju njihove neučinkovitosti važno je razmotriti druge načine na koje će dobrobit djeteta biti bolje zaštićena.

Zalažemo se za osiguranje **savjetovaništa i stručnjaka** koji bi pružali stručnu pomoć i podršku, u vezi s pitanjima roditeljstva, obiteljskih odnosa i izazovima odrastanja, te za **organizaciju mobilnih timova** stručnjaka iz područja zaštite mentalnoga zdravlja koji će kontinuirano i sustavno pružati usluge u zajednici, osobito u područjima izvan središta županija i velikih gradova. Suci bi trebali biti posebno educirani i specijalizirani za problematiku osjetljivih obiteljskih odnosa.

Potrebna je bolja suradnja svih stručnjaka i sustava koji se bave zaštitom dobrobiti i najboljeg interesa djece koji mogu pridonijeti prepoznavanju potreba djeteta, identifikaciji razvojnih rizika, prepoznavanju jakih strana obitelji i osiguravanju podrške roditeljima i djetetu. U procesu uspostavljanja **međuresorne suradnje** korisno polazište i okvir suradnje nudi *Sporazum o međuresornoj suradnji i koordinaciji u području sprječavanja nasilja i drugih ugrožavajućih ponašanja na lokalnoj razini*¹.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb – U najvećem broju slučajeva postupali smo samoinicijativno nakon posjeta domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ukazujući CZSS-ima na nužnost dodatnog stručnog angažiranja oko **promjene oblika smještaja djece** koja borave u ustanovama dulje vrijeme, a posebno u odnosu na djecu mlađu od tri godine. Domovi su nam se obraćali tražeći pomoć pri premještanju djece u druge ustanove zbog izraženih teškoća u ponašanju djeteta, a CZSS-i su ukazivali na sporost u postupanju pravosudnih tijela u vezi sa zaštitom djetetovih prava. Zabrinjavajuće su situacije u kojima CZSS-i, unatoč uočenim rizicima za odrastanje djeteta u obitelji, povlače zahtjev da se sudskom odlukom oduzme pravo roditelju na stanovanje s djetetom, zbog nemogućnosti osiguranja odgovarajućeg smještaja djece u ustanovama iz sustava socijalne skrbi. Prijave koje se odnose na **upućivanje djece u domove za djecu s PUP** ukazuju na nedostatne kapacitete, zbog kojih djeca i po nekoliko mjeseci čekaju na realizaciju smještaja, što je posebno izraženo kod djece koja imaju kombinirane smetnje. Na teškoće vezane uz mjeru **lišenja prava na roditeljsku skrb** najčešće nam ukazuju institucije (CZSS-i i domovi), budući da je riječ o dugotrajnim sudskim postupcima.

Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi – Prema podacima iz našeg *Istraživanja o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici*, tijekom 2021. u ustanovama se nalazilo **806 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi**, što je značajno povećanje u odnosu na 2020., kad ih je u ustanovama bilo 730. Ovo znatno povećanje u odnosu na prethodna razdoblja moguće je potaknuto strahom djelatnika sustava socijalne skrbi od ponavljanja tragičnih događaja u kojima su djeca teško ili smrtno stradala u svojim obiteljima, dijelom i zato što sustav nije pravovremeno i stručno donosio odluke i postupao u najboljem interesu djece. Ujedno je i rezultat nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji. Iako država nastoji afirmirati udomiteljstvo djece, zbog čega je u veljači 2022. donesen *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu*, **teškoće vezane uz udomiteljstvo djece** još su izraženije nego prijašnjih godina. Teškoće se odnose, ponajprije, na nedovoljnu dostupnost, odnosno nedostatan broj udomiteljskih obitelji; karakteristike i potrebe udomitelja; nedostatan nadzor nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji, te nesudjelovanje djece u donošenju odluka koje se na njih odnose.

Budući da je iznimno veliki broj djece u alternativnoj skrbi prije izdvajanja iz obitelji bio izložen nizu traumatskih događaja, stručnjaci ističu iznimnu **važnost rada s djecom na prevladavanju traumatskih iskustava**.

Posvojenje – Iz ustanova socijalne skrbi koje se brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom godine je posvojeno 37 djece, a na dan 31. prosinca 2021. u ustanovama se nalazilo još 111 djece s ostvarenim uvjetima za posvojenje. Promišljajući o dobrobiti djeteta koje je smješteno u udomiteljsku obitelj, kao i važnosti već razvijene privrženosti i stabilnosti, smatramo da treba razmotriti mogućnost da se posvojenje realizira unutar udomiteljske obitelji.

Uzdržavanje – Primili smo 43 pisana upita i pritužbe u vezi s uzdržavanjem djece. Iz pritužbi građana vidljivo je njihovo ogorčenje, prvenstveno manipulativnim postupcima roditelja neplatiše, ali i funkcioniranjem sustava zaštite prava i interesa djece, pri čemu iznose primjedbe na rad pojedinih institucija (sudova, CZSS-a, Fine,

¹ Potpisnici *Sporazuma* su ministri u resorima unutarnjih poslova, socijalne politike, pravosuđa, zdravstva, obrazovanja i hrvatskih branitelja, na snazi je od 20. ožujka 2020.

MRMSOSP-a) ili sustava u cjelini. Zapreke na koje nailaze i neučinkoviti odgovor sustava zaštite prava i interesa djece stranke doživljavaju kao „borbu s vjetrojaca“. Nužna je daljnja edukacija i senzibilizacija stručnih radnika različitih institucija, kao i odlučnije postupanje, uz fokus na djetetu i njegovim potrebama, prilikom utvrđivanja kaznene odgovornosti obveznika uzdržavanja. Pomoć države, u vidu privremenog uzdržavanja u slučajevima kad djeca ne uspijevaju na drugi način namiriti svoja zakonska potraživanja, nedostatna je i vremenski ograničena. Očekuje se dodatni angažman u zaštiti interesa djece radno nesposobnih roditelja i druge djece koja trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje.

2.1.4 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA I ZANEMARIVANJA

U 2021. primili smo 269 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci što je za 30 više nego u 2020. Nasilju i zanemarivanju bilo je izloženo ukupno 448 djece i 19 grupa djece. Od toga se 198 prijava odnosilo na nasilje (329 djece i 17 grupa), a 71 prijava na zanemarivanje (119 djece i dvije grupe). Osim navedenih, primili smo i 54 prijave koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece.²

Nasilje i zanemarivanje u obitelji – Primili smo 76 prijava kršenja dječjih prava zbog nasilja u obitelji. Nažalost, u 2021. suočili smo se s više tragičnih slučajeva u kojima su roditelji nasiljem i nemarom prouzročili smrt svoje djece ili su namjerno počinili okrutno ubojstvo vlastite djece. Ti slučajevi iznova su potaknuli ozbiljno i duboko propitivanje učinkovitosti sustava zaštite djece od nasilja u našem društvu. Situacije zlostavljajućeg i zanemarujućeg ponašanja roditelja prema djeci nužno zahtijevaju žurnu intervenciju društva, ali u praksi vidimo da i društvo i stručnjaci ponekad imaju previsoku toleranciju na loša ponašanja roditelja prema djeci.

Najveći broj prijava nasilja u obitelji, koje dobivamo, odnosi se na **psihičko nasilje** nad djecom. Djelatnici CZSS-a sve češće prepoznaju **manipulativna ponašanja** roditelja i drugih članova obitelji kojima je cilj udaljiti dijete od drugog roditelja, te ih opravdano tretiraju kao nasilje nad djetetom. Dio prijava nasilja odnosi se na **sukobe među partnerima kojima svjedoče djeca**, koji su rezultirali postupanjem nadležnih institucija radi zaštite djeteta i sankcioniranjem zlostavljajućeg ponašanja roditelja. U pozadini većine prijava **zanemarivanja** skrbi o djeci, koje smo primili, nalaze se obiteljski konflikti i neriješeni partnerski odnosi, kojima je najčešće cilj drugog roditelja prikazati kao nekompetentnog i zanemarujućeg u skrbi o djetetu.

Iako je na razini države prepoznata važnost sveobuhvatnog djelovanja na prevenciji nasilja i zanemarivanja djece u obitelji, nužno je i dalje kroz edukativne kampanje i preventivne aktivnosti osvještavati javnost o neprihvatljivosti nasilja nad djecom te ohrabrivati prijavljivanje svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama – Od 51 prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, 43 se odnose na vršnjačko nasilje. Škole postupaju neujednačeno u preventivnim intervencijama i u reagiranju na nasilje, iako je na snagu stupio *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama* koji je trebao unaprijediti stanje. **Programi prevencije** koji se provode s djecom nisu svi znanstveno utemeljeni i često nisu poznati njihovi ishodi za djecu. Nedovoljno je stručnjaka u stručnim službama u vrtićima i školama, suočavamo se i s nepravovremenim i nestručnim reakcijama djelatnika, neznanjem i nesigurnošću, o čemu govore i stručno-pedagoški nadzori AZOO-a. Škole nerijetko odbijaju poduzimati mjere u slučaju nasilja učenika koje se dogodilo izvan školske zgrade, izvan vremena nastave ili *online*, a u vezi s time upute tijela nadzora su različite. *Online* nasilje najčešće se odnosi na neprimjerenu komunikaciju na društvenim mrežama.

Škole često ne poduzimaju dostatne mjere i aktivnosti prema svoj uključenoj djeci – onoj koja trpe i onoj koja čine nasilje. **Međuresorna suradnja** u povodu vršnjačkog nasilja nedostatna je i ovisi o dionicima na terenu, njihovoj stručnosti i razumijevanju problematike, te volji da suradnički i kontinuirano rade na suzbijanju i sprečavanju nasilja. Neke škole se ne snalaze u **komunikaciji s medijima** te dijele previše detalja o pojedinom događaju i poduzetim stručnim intervencijama. **Nasilje odraslih nad djecom** u školama ukazuje na praznine u pravnoj regulativi i praksi zaštite djece te na nedovoljnu odlučnost sustava da počinitelje sankcionira unutar sustava i prijavi drugim tijelima.

Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje – Pristigle prijave odnose se na nasilje u odgojnim domovima, sportskim klubovima, na javnim površinama i u susjedstvu, te na nasilje koje čine vršnjaci, djelatnici ustanova, treneri u sportskom klubu, roditelji djece koja su u sukobu, poznanici i susjedi.

² Više o tome u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Djeca koja žive u **domovima socijalne skrbi** najugroženija su skupina u pogledu kršenja svih njihovih prava, posebice onog na zaštitu od nasilja. Uočavamo nedovoljnu odlučnost pojedinih ustanova, ali i sustava u cjelini da učinkovitije zaštite djecu od nasilja. Potrebne su brojnije edukacije djelatnika ustanova, učinkovitija međuresorna suradnja, te sustavno preventivno i reaktivno djelovanje u zaštiti djece od svih oblika nasilja.

Po prijavama nasilnog i drugog neprimjerenog ponašanja **trenera u sportskim klubovima** najčešće nisu utvrđena kaznena djela ili prekršaji, iako je bila riječ o komunikaciji koja nije primjerena radu s djecom. U tim slučajevima zatražili smo provjeru ispunjavaju li treneri uvjete za rad s djecom koje propisuje *Zakon o sportu*.

Nasilje susjeda nad djecom najčešće je verbalno i povezano s poremećenim odnosima odraslih, a prijavitelje smo upućivali na obraćanje policiji. Dio prijava ukazuje na uznemiravajuće i opasno ponašanje susjeda koji su narušenog mentalnog zdravlja ili već imaju dijagnozu duševnih bolesti, koji se neuredno liječe i nedovoljno nadziru, te svojim ponašanjem značajno ugrožavaju i djecu. Zakazuje učinkovita međuresorna suradnja u sprečavanju daljnje ugroze djece i građana, a sustavi međusobno prebacuju odgovornost za djelovanje.

Iako su unaprijeđeni brojni propisi koji se odnose na problematiku nasilja i njegovu prevenciju, nasilje je široko prisutno, što upućuje na to da praksa ne prati propise, a prevencija zakazuje. Važno je osnažiti sve preventivne aktivnosti u radu s djecom i odraslima, ali ni najkvalitetniji programi prevencije neće dovesti do rezultata, ako djeca odrastaju u ozračju koje ignorira ili potiče nasilje i netoleranciju u bilo kojem segmentu života i prema bilo kojoj osobi ili grupama u društvu.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Primili smo 47 prijava u vezi s pravom na zaštitu od potencijalno štetnih informacija, te pravom na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje – u obiteljsko-pravnim pitanjima, u školi i na drugim mjestima.

Uz nedovoljno poznavanje i razumijevanje prava djeteta na sudjelovanje/participaciju, u našem je društvu niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Potrebna je promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih te kreiranje prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta. Funkcioniranje dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu pojedinih stručnjaka, ali i o načinu na koji oni sami doživljavaju ostvarivanje dječjih participativnih prava. Uključivanje djece u rasprave o javnim politikama i strateškim dokumentima koji se na njih odnose još nije zaživjelo na način koji bi osigurao smislenu participaciju djece.

2.3 Obrazovna prava

U 2021. godini zaprimili smo 478 pojedinačnih prijava povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja. Prijavama je bilo obuhvaćeno 349 djece i 165 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). U odnosu na ukupni broj pojedinačnih prijava, prijave u području odgoja i obrazovanja i ove godine bile su najbrojnije. Veliki broj pritužbi odnosio se na povrede prava djece uzrokovane posljedicama pandemije Covida-19.

Prijave koje su se odnosile na **predškolski odgoj i obrazovanje** ukazuju na: nedostatak mjesta za upis djece u neki od programa predškolskog odgoja; nemogućnost ostvarenja upisa djece u programe predškolskog odgoja zbog različitih kriterija za upis u odnosu na mjesto prebivališta, dob, zaposlenje roditelja; različiti načini sufinanciranja od strane osnivača; nemogućnost upisa djece koja nisu cijepljena; sigurnost zgrada vrtića nakon potresa; česte promjene odgojiteljica te premještanje djece iz jedne skupine u drugu; plaćanje pune cijene vrtića za vrijeme ljetnih praznika kad dijete ne boravi u vrtiću te u slučaju duže odsutnosti djeteta zbog bolesti ili samoizolacije; radno vrijeme vrtića neusklađeno s potrebama i radnim vremenom roditelja; „obveza“ spavanja djece u vrtiću; te neprimjerena postupanja odgojitelja prema djeci u vrtiću.

Pritužbe vezane uz **osnovnoškolski odgoj i obrazovanje** odnosile su se na: nemogućnost upisa djeteta u školu; prijevoz do škole; nedostatak produženog boravka za učenike razredne nastave; nedostatak toplog obroka u školi; nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja; smjenski rad; promje-

ne učiteljica; nedostatak stručnih kadrova u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama; nezakonito i neprofesionalno postupanje odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci te povrede dostojanstva djeteta u procesu praćenja i ocjenjivanja i izricanja pedagoških mjera.

U **srednjoškolskom obrazovanju** prijave su se odnosile na: prijevoz do škole; planiranje i provedbu upisa u prvi razred; kriterije za upis i ostvarivanje prava na upis u srednju školu; ostvarivanje dodatnih bodova pri upisu u prvi razred te školske stipendije.

U aktualnoj krizi uzrokovanoj epidemijom Covida-19 odgojno-obrazovni sustav bio je suočen s brojnim izazovima u organizaciji rada kako bi se osiguralo redovito ostvarivanje svih nužnih zadaća odgoja i obrazovanja u skladu s potrebama djece, ali i zaštitom njihovog zdravlja i dobrobiti. Utjecaj epidemije odrazio se i na broj pritužbi upućenih našem Uredu. Primali smo pritužbe u odnosu na: nemogućnost ili ograničavanje vremena boravka roditelja s djetetom u vrtiću tijekom adaptacije u vrtiću; održavanje nastave uživo ili *online*; provođenje nastave na daljinu od strane pojedinih profesora; postojeće epidemiološke mjere i njihovu primjenu u školama te neprofesionalno i neetično postupanje pojedinih odgojno-obrazovnih radnika.

Veći broj prijava odnosio se na **obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (TUR)**, najčešće u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, posebno u području poštovanja i provedbe primjerenog programa obrazovanja, što je bila okosnica i u srednjoškolskom sustavu. U odnosu na predškolski sustav odgoja i obrazovanja, prava djece s TUR najčešće se krše u području upisa u vrtić, skraćivanja opsega boravka i osiguravanja podrške pomagača u vrtiću. Potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača u vrtiću te ujednačiti postupanja i kriterije za upis djece s TUR u vrtić. Također su nužna dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika što će pridonijeti povećanju kvalitete odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR. S ciljem veće dostupnosti šireg spektra usluga za djecu s TUR, posebice usluga rane intervencije, potrebno je pojačati aktivitet Povjerenstva za ranu intervenciju u Hrvatskoj.

2.4 Zdravstvena prava

Postupali smo u povodu 160 pojedinačnih prijava, uputili smo osam preporuka, jedno priopćenje i dva javna apela o potrebi podrške odraslih djeci u poštovanju epidemioloških mjera.

Pandemija Covida-19 odrazila se, unatoč iznimnim naporima zdravstvenih radnika, na ostvarivanje zdravstvenih prava djece – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog otkazivanja dogovorenih termina. Uvedene epidemiološke mjere izazivale su kod dijela roditelja osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti te pridonijele pojačanom osjećaju zabrinutosti. Smatramo da se to dijelom moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera te njihove dobrobiti za dijete.

Ostali problemi na koje smo upozoreni kroz obavijesti i pritužbe odnose se, kao i prethodnih godina, na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na specijalističke preglede. Uočavamo i niz problema zbog lake dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, kao i problem izloženosti djece štetnom utjecaju igara na sreću, posebice kockanja i klađenja. Postoji potreba šireg i temeljitijeg informiranja, djece i roditelja, o mogućim rizicima od konzumiranja energetskih napitaka. Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, te kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja djece i mladih.

U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja. Djelatnike u sustavu zdravstva potrebno je educirati o zaštiti privatnosti djece-pacijenata.

Postoji potreba kontinuiranog ulaganja u veću dostupnost usluga i bolju zaštitu mentalnog zdravlja djece, na svim razinama. Djelatnici odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti educirani o načinu provo-

đenje prve psihološke pomoći djeci, što se može postići podizanjem razine njihove mentalnozdravstvene pismenosti.³

2.5 Socijalna i ekonomska prava

DJEČJE SIROMAŠTVO

U Hrvatskoj 20 % djece živi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, što utječe na njihovu dobrobit i ostvarivanje prava zajamčenih *Konvencijom o pravima djeteta*. Djeci kojoj roditelji ne mogu osigurati jednake mogućnosti potrebna je pomoć države u osiguravanju potrebnih resursa, usluga i stručnjaka. Ukazivali smo na potrebu definiranja pojma *siromašnog djeteta* te propisivanje nove (nenovčane) socijalne usluge mentorstva za djecu. Značajno je donošenje europskog dokumenta *Preporuka o uspostavi EU Jamstva za djecu (The Child Guarantee)* koji poziva države na donošenje posebnih mjera kako bi se djeci kojoj je potrebna pomoć osiguralo besplatni rani i predškolski odgoj i obrazovanje, školsko obrazovanje i izvannastavne školske aktivnosti, besplatnu zdravstvenu skrb, zdravu prehranu, odgovarajuće stanovanje te socijalne usluge u zajednici.

SOCIJALNA PRAVA

Od 46 prijava vezanih uz socijalna prava, najviše ih se odnosilo na doplatu za djecu i roditeljske potpore, zatim na pravo na rad u skraćenom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, općenito na socijalna prava iz sustava socijalne skrbi, pravo na status roditelja njegovatelja, osobnu invalidninu, obiteljsku mirovinu, pravo na jednokratnu pomoć, pravo na dopust za njegu djeteta i ostalo. Često su se pritužbe odnosile na izostanak upute o mogućnosti ostvarivanja prava i dugotrajnost postupka odlučivanja o pravu. Preporukama nadležnim tijelima te prijedlozima u e-Savjetovanjima predlagali smo poboljšanja zaštite dječjih prava na doplatu za djecu, roditeljske potpore, obiteljske mirovine i prava prema *Zakonu o socijalnoj skrbi*, te smo apelirali na bolju zaštitu djece s TUR u svim navedenim područjima.

EKONOMSKA PRAVA

U 2021. primili smo 77 pritužbi vezanih uz ekonomska prava, koje su obuhvatile 125 djece i 12 grupa djece, a odnosile su se najviše na primjereni životni standard, imovinska prava djeteta (raspolaganje imovinom), neprimjereno oglašavanje, nezakonit rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, povrede prava učenika pri obavljanju stručne prakse, sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima te ostalo.

Pravo na primjereni životni standard – Postupali smo po pritužbama vezanim uz stambene prilike, uključujući i one uzrokovane potresom, iseljenja roditelja s djecom iz gradskih (socijalnih) stanova, isključivanje električne energije te probleme međususjedskih odnosa. Neprimjereni uvjeti stanovanja, u koje smo se uvjerali i obilascima nekih lokacija, nepovoljno utječu na fizičko i mentalno zdravlje djeteta i osoba s kojima ono živi, djetetov obrazovni uspjeh, usvajanje obrazaca ponašanja, radnih navika i cjelokupno odrastanje. Potrebno je osmisliti učinkovitu strategiju osiguravanja primjerenog stanovanja obiteljima s djecom u riziku od siromaštva, osigurati državna sredstva i predvidjeti mehanizam kojim će država financijski pomoći onim JLS-ima koje nemaju proračunskih sredstava da osiguraju socijalno stanovanje, uz smještaj djece u primjerenom i poticajnom okruženju.

Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova – Primili smo sedam prijava koje se odnose na nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, na naukovanje učenika kod poslodavca i na sudjelovanje djece u kulturnim, umjetničkim i promidžbenim aktivnostima, a pratili smo i iskorištavanje djece za prosjačenje.

U organizaciji praktične nastave, vježbi i naukovanja u strukovnom obrazovanju uočavamo potrebu za poboljšanjima radi potpunije zaštite učenika. U propisima koji reguliraju strukovno obrazovanje i naukovanje zasad

³ Mentalnozdravstvena pismenost je skup znanja i vještina koji ne pripada samo stručnjacima. Uključuje i važnu životnu vještinu pažljivog, brižnog i suosjećajnog pristupa u razgovoru s osobom koja pati, npr. osobom koja je proživjela gubitak i tuguje ili osobom koja se nosi s depresivnim smetnjama, intenzivnim strahom ili brigama – psihološku prvu pomoć. (Izvor: <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/mentalnozdravstvena-pismenost-nije-rezervirana-samo-za-strucnjake-ona-je-vazna-za-svakog-pojedinca/>)

nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca za povrede ugovora o provedbi praktične nastave i vježbi i ugovora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku na naukovanju. U području umjetničkih, audiovizualnih i promidžbenih aktivnosti još nije donesen provedbeni propis o načinu sudjelovanja djece u tim aktivnostima. Problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa se sveobuhvatno, izostaje kontinuirana suradnja nadležnih resora i planiranje dugoročnih mjera za zaštitu djece, na što već godinama upozoravamo.

Imovinska prava – Primili smo 24 pritužbe koje se odnose na: zaštitu imovinskih interesa djece tijekom diobe bračne stečevine, dugotrajnost ostavinskih postupaka u slučajevima u kojima nasljeđuju i djeca, problematiku nasljeđivanja dugova, uključujući ostavinske postupke koji se vode u inozemstvu, utjecaj ugovora o doživotnom uzdržavanju pok. roditelja na ostavinu, plaćanje poreza na promet nekretnina, prihvaćanje darova (nekretnina) s teretom, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa, zapljenu u ovršnom postupku sredstava koja su izuzeta od ovrhe, korištenje usluga zalagaonica te skrb o imovinskim interesima djece pod skrbništvom. Do povreda imovinskih prava djece dolazi zbog neodgovornog postupanja roditelja, kao i zbog nedovoljne upućenosti roditelja u pravne posljedice radnji koje poduzimaju u ime i za račun djece, ali i zbog nepostojanja dodatnih zaštitnih mehanizma i kontrole trošenja sredstava. Uočavamo potrebu unapređivanja skrbi o djeci u ostavinskim postupcima, kao i potrebu dopune niza propisa kako bi se zaštita imovinskih interesa djece podigla na višu razinu.

Neprijmjereno oglašavanje – Prijave se odnose na zaštitu djece od neprijmjerenih televizijskih i drugih oglasa i sadržaja, te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima, konkretno na: korištenje djece u komercijalne svrhe; sudjelovanje djece u reklamnim spotovima; utjecaj televizijskih i drugih oglasa za različite proizvode i usluge na djecu; te oglašavanje u prostoru odgojno-obrazovne ustanove. Već niz godina naglašavamo da djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnog utjecaja oglašavanja. Još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području, a i UN-ov Odbor za prava djeteta u preporukama Hrvatskoj, kao jedno od područja zabrinutosti, navodi izloženost djece neprijmjerenim medijskim sadržajima, poput oglašavanja alkohola i igara na sreću. Nadamo se da će i novi *Zakon o elektroničkim medijima*, donesen u 2021., donekle smanjiti izloženost djece štetnim oglasima. Zasad vidljivi pomaci su regulacija oglašavanja na teletekstu te početak rada na zaštiti djece od oglašavanja proizvoda s visokim udjelima masti, soli i šećera, čime se bavi Radna skupina za ograničavanje oglašavanja prehrambenih proizvoda namijenjenih djeci.

Dječji proračun – Unatoč tome što je Hrvatska jedna od rijetkih zemalja EU koja ima *dječji proračun*, još uvijek nije postignuta njegova svrha da bude mehanizam za praćenje i procjenu djelotvornosti, učinkovitosti, pravičnosti, transparentnosti i održivosti raspodjele izdvojenih sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava. JLP(R)S-i i dalje nisu u obvezi sastavljati dječji proračun. Potrebno je izraditi detaljniji metodološki priručnik za izradu dječjeg proračuna, kontinuirano objavljivati dječji proračun za trogodišnje razdoblje, kao i njegovo izvršenje, obrađivati i analizirati prikupljene podatke, te sustavno pratiti ulaganja u djecu.

2.6. Kulturna prava i slobodno vrijeme

Primili smo 30 prijava povreda kulturnih prava, od kojih se najviše odnosi na zaštitu prava djece sportaša (24), a ostale na dostupnost sadržaja slobodnog vremena, uvjete na vanjskom dječjem igralištu, postupanje djelatnika igraonice prema djetetu i neprijmjereno ponašanje vjeroučiteljice prema djeci na župnom vjeronauku u slobodno vrijeme. Primili smo i pritužbe na obvezu posjedovanja COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju za odrasle u pratnji djece i na određivanje dobne granice za posjedovanje COVID potvrde za djecu. U povodu ljetnih školskih praznika uputili smo preporuke javnosti o zaštiti djece u tom periodu, te još jednom pozvali odrasle da obrate pažnju na sigurnost, ali i na nužne epidemiološke mjere prilikom boravka djece u igraonicama, kampovima, ljetnim školama te korištenja prometnih sredstava.

Djelatnost igraonica i drugih prostora za igru, u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta i dalje je neregulirano područje. Još nije donesen ni provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* kojim bi se reguliralo **sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**, niti je dopunjen *Zakon o udrugama* odredbama koje bi jamčile zaštitu djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece, na što smo više puta upozoravali.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Tijekom 2021. postupali smo u 141 pojedinačnom slučaju povrede prava djece u pravosudnom postupku vezano uz pritužbe na postupanje policijskih službenika, djelatnika CZSS-a, posebnih skrbnika, odvjetnika, sudova i državnog odvjetništva.

Riječ je o pritužbama zbog neprimjerenog postupanja policijskih službenika prema djeci ili u prisutnosti djece, nedovoljnog ili neodgovarajućeg postupanja socijalnih radnika, neodgovarajuće zaštite prava djece u obiteljskim postupcima, iscrpljujućeg trajanja postupaka, lošeg tretmana djeteta u postupku, nedovoljne informiranosti roditelja i djece o pravima djece i načinima njihovog ostvarenja. Državnom odvjetništvu se zamjera nedovoljni angažman u procesuiranju počinitelja kaznenog djela, dugo trajanje postupka prije podizanja optužnice, nepoduzimanje mjera za zaštitu djeteta žrtve, neinformiranje žrtve, ali i tijela nadležnih za zaštitu žrtve, čime se onemogućuje pravovremeno poduzimanje mjera za zaštitu djece. Problem predstavljaju **preddugi sudski postupci, neučinkovitost ovrha te neusklađenost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka**. Djeca nerijetko trpe i institucionalno zlostavljanje zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih odluka. Stoga se godinama zalažemo za osnivanje **specijaliziranih obiteljskih sudova** u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljskopravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka. Pozdravljamo najavljenju reformu pravosuđa i osnivanje specijaliziranih obiteljskih odjela na području županijskih sudova.

Nužne su promjene i u sustavu **posebnog skrbništva za djecu**. Zbog nedovoljnog broja zaposlenih posebnih skrbnika i njihove preopterećenosti brojem predmeta, te zato što isti posebni skrbnici rade i za djecu i za odrasle, zastupanje djeteta u postupku nije osigurano na zadovoljavajući način. Stoga je nužno **detaljno analizirati dosadašnji učinak** ovako postavljenog sustava u odnosu na zaštitu prava djece te, u skladu s rezultatima analize, provesti reformu sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku.

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA ŽRTVE I SVJEDOKA

Prema podacima MUP-a, u 2021. godini otkriveno je i prijavljeno 4946 kaznenih djela na štetu djece, što je povećanje za 16 % u odnosu na 2020. godinu. Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 5106 djece, od čega 3093 u dobi do 14 godina, 1025 u dobi 14-16 godina i 988 djece u dobi 16-18 godina.

Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom su posljedica nedostatka informacija, nedovoljne potpore i zaštite te dugotrajnosti postupka. **Područje zaštite žrtava nije sustavno organizirano niti sva djeca ostvaruju isti pristup i tretman u pravosudnom postupku**. Nužno je uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka, po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinатора za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove, te po uzoru na skandinavski model *Barnahusa* **osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke**, u kojem se na jednom mjestu dijete može saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite njegove sigurnosti te pružiti sve potrebne terapijske usluge.

Isto tako, potrebno je kroz reformu pravosuđa postići da sudski procesi budu brži i učinkovitiji kako bi se djetetu žrtvi omogućio brži oporavak. U sudskom postupku nužno je svoj djeci, neovisno o njihovoj dobi, osigurati jednake pogodnosti svjedočenja kako bi ih se zaštitilo od dodatne traumatizacije. Dijete žrtva mora imati **pravo na kvalitetno zastupanje** njegovih interesa tijekom kaznenog postupka, što je moguće jedino ako ima odgovarajuću pravnu pomoć. Stoga naglašavamo potrebu donošenja posebnog propisa kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika, uključujući i vrstu obvezne edukacije, kao uvjeta za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, u 2021. prijavljeno je 804 kaznena djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je znatno više u odnosu na 573 takva djela u 2020. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (359), iskorištavanja djece za pornografiju (147) te upoznavanja djece s pornografijom (86). Potom slijede kaznena djela: spolno uznemiravanje (69), zadovoljavanje pohote pred djetetom (44), bludne radnje (33), silovanje (31), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (24), podvođenje djeteta (6), iskorištavanje djece za pornografske predstave (4) te spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina (1). U 2021. otkriveno je šest žrtava trgovanja ljudima koje su spolno iskorištavane.

Zabrinjava veliki broj slučajeva seksualnog nasilja nad djecom. Reakcije pravosuđa na prijavu seksualnih delikata prema djeci često nisu odgovarajuće pa svjedočimo dugotrajnim postupcima, blagim kaznama za počinitelje te neizricanju sigurnosnih mjera, čime se djecu obeshrabruje na prijavljivanje, a počinitelje ohrabruje na činenje novih delikata. Onemogućuje se i prevencija jer **blage kazne imaju za posljedicu kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji**. Nastupom rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, počinitelj spolnog delikta nad djetetom može postati udomitelj ili posvojiti dijete, zaposliti se u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili na drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom, što smatramo nedopustivim i neprekidno upozoravamo na taj problem. Prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr., dok u nekim područjima uopće nema takve zaštite, poput djelatnosti čuvanja djece, igraonica, sportskih, glazbenih i plesnih radionica, poduka za djecu, dječjih kampova i slično.

Na to upozoravamo resorna ministarstva, ali i Vladu RH, kojoj smo i ove godine ponovno uputili **inicijativu za donošenje posebnog propisa kojim bi se regulirala zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja**. Predložili smo da se posebnim propisom, uz druge mjere zaštite, propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode, kao i tijelo nadzora nad ispunjavanjem te obveze. Propisom bi trebalo osigurati i dugotrajnije čuvanje podataka o prethodnoj osuđivanosti te pravnu osnovu da se poslodavcima i organizatorima aktivnosti s djecom, te tijelima koja provode mjere zaštite djece, omogući da i nakon nastupa rehabilitacije budu upoznati s činjenicom postojanja osude za kazneno djelo koja određenu osobu čini potencijalno ugrožavajućom za djecu. Preporučili smo osnivanje radne skupine s ciljem izrade nacrtu posebnog zakona o zaštiti djece, što je MPU podržao, te očekujemo da će se tijekom 2022. poduzeti aktivnosti na donošenju tog propisa.

Slučajevi **seksualnog uznemiravanja djece** često prolaze bez kaznenog progona počinitelja, što mu omogućuje da i dalje obavlja poslove u kojima dolazi u doticaj s djecom. Seksualno uznemiravanje, neprimjereni „dodiri“ i poruke djeci, područje su koje zahtijeva posebnu pozornost, osobito kad ga čine osobe s kojima je dijete u redovitom kontaktu i u odnosu zavisnosti, poput nastavnika i trenera. Stoga se zalažemo **za licenciranje osoba koje rade s djecom**, ne samo u odgojno-obrazovnom, već i u drugim sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom, budući da izdavanje licencije pretpostavlja da osoba koja radi s djecom ispunjava propisane uvjete i kompetencije, što pruža određenu sigurnost. Naša inicijativa iz 2020., o uvođenju sustava licenciranja u odgojno-obrazovnom sustavu dosad nije ostvarena, niti je prihvaćen naš prijedlog MZO-u da i počinjenje prekršaja seksualnog uznemiravanja bude zapreka za rad u školi.

U zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja važnu ulogu ima i **prevencija i edukacija djece** o problematici seksualnog nasilja. Nažalost, preventivni programi nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja te nisu dostupni svojoj djeci pod jednakim uvjetima, na što već dugo upozoravamo. Povremene projektne aktivnosti, unatoč njihovoj kvaliteti, ne mogu zamijeniti **program cjelovitog spolnog odgoja i obrazovanja, koji uključuje i prevenciju seksualnog nasilja, a koji nedostaje u našim školama**.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE U SUKOBU SA ZAKONOM

Prijave su se odnosile na postupanje službenika policije, odluke pravosudnih tijela, dugotrajnost sudskih postupaka, te na uvjete izvršenja institucionalnih odgojnih mjera. Pojedini roditelji su tražili informacije o postupanju prema djeci i maloljetnicima osumnjičenima za kaznena djela ili prekršaje. Pritužbe na postupanje policije najčešće su se odnosile na grubost u postupanju prema osumnjičenoj djeci/maloljetnicima te sumnju na pristrano postupanje kad se kao svjedok, zakonski zastupnik djeteta ili osumnjičenik pojavljuje njihov djelatnik.

Mjera istražnog zatvora prema maloljetnicima provodi se u uvjetima koji nisu u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom, a Zatvorene zavodske ustanove, čije je osnivanje propisao *Zakon o sudovima za mladež* 2011., još nisu osnovane. Pratili smo i stacionarno psihijatrijsko liječenje maloljetnika lišenih slobode u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, gdje su donedavno maloljetnici boravili u istom prostoru s odraslim osobama koje su lišene slobode. Zbog nepostojanja zdravstvene ustanove za prisilni smještaj maloljetnika koji su tijekom kaznenog postupka proglašeni neubrojivima sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, Ministarstvu zdravstva smo uputili više preporuka, ali problem još nije riješen.

Zbog neujednačenosti u postupanju državnih odvjetnika i sudaca za mladež te nedovoljno učinkovite međuresorne suradnje u interesu djeteta, ponovo smo upozorili da je nužno uvesti obveznu dodatnu edukaciju i specijalizaciju za sve stručnjake koji se bave maloljetničkim kriminalitetom. Najviše teškoća uočili smo u izvršenju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, a specijalizirano udomiteljstvo, koje bi zamijenilo upućivanje maloljetnika u dom, nije razvijeno.

2.8. Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

Primili smo 121 prijavu povreda pojedinačnih prava djece kojima je obuhvaćeno 94 djece i 50 grupa djece. Najveći broj prijava odnosio se na ugroženost i stradavanje djece u prometu (76), te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (45). Pratili smo i problematiku nestale djece, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što je potencijalno štetno elektromagnetsko zračenje iz uređaja u blizini stambenih objekata, vrtića i škola, onečišćeni zrak, uporaba pirotehničkih sredstava, ugrizi životinja i opasnost od strojeva.

Prometna sigurnost djece – Postupali smo u 76 pojedinačnih predmeta koji se odnose na ugroženost djece u **cestovnom prometu**. U prometnim nesrećama u 2021. na hrvatskim je cestama stradalo 1254 djece, a smrtno je stradalo čak 17 djece. Potrebno je: jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece te sigurne uvjete prijevoza u svim vrstama prometa, s ciljem dosega djece od predškolske do srednjoškolske dobi; kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu; redovito sankcionirati počinitelje za četiri „ubojice u prometu“: pojas, brzinu, alkohol i mobitel, naročito kad se prevoze djeca.

Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama – Dječje igraonice **ne podliježu kontroli** prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci jer još **nije donesen propis** kojim bi se regulirali uvjeti rada dječjih igraonica i sustav njihova nadzora. Iako već godinama Vladi RH i ministarstvima ukazujemo na potrebu reguliranja njihova djelovanja propisom, još nije određeno nadležno tijelo koje bi bilo stručni nositelj izrade tog propisa. Do donošenja propisa potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje se skrbe o djeci u prostorima za igru, kao i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima.

Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i drugo – Prijave se odnose na: izloženost djece lošoj kvaliteti zraka, prekoračenje dozvoljene razine buke, utjecaj potencijalno štetnog elektromagnetskog zračenja (baznih stanica i odašiljača) u blizini stambenih objekata, vrtića i škola, oduzimanje mjesta za igru, boravak i rasonodu, nepravilnosti pri zbrinjavanju opasnog otpada i građevinskog materijala, otvaranje novog odlagališta otpada u blizini stambenih objekata, nelegalno postavljen lunapark, nepropisno držanje pasa. Potrebno je: pojačati svijest o obvezi poštovanja i promicanja prava na zdrav okoliš; na svim razinama obrazovanja pojačati nastavne sadržaje o klimatskim promjenama; provoditi kampanje za podizanje svijesti o rizicima elektromagnetskog zračenja kod djece i mladih; informirati građane na lokalnoj razini o postavljanju i izgradnji mreže teleoperatera; pojačati djelatnost komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbe propisa o držanju pasa; više raditi na unapređivanju stanja okoliša u RH.

2.9. Diskriminacija

Primili smo 49 prijava u kojima smo postupali temeljem *Zakona o suzbijanju diskriminacije*. Prijave u području odgoja i obrazovanja (25) i dalje ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. U osam slučajeva prijave su se odnosile na **socijalnu skrb**, u sedam je prijavljena diskriminacija u **pristupu dobrima i uslugama**, u pet u **sportu**, u dva slučaja prijave su se odnosile na **diskriminaciju općenito**, a po jedan slučaj prijavljen je u području **pravosuđa i uprave**.

Potrebno je raditi na suzbijanju i sprečavanju predrasuda i uznemiravanja pripadnika manjinskih skupina. Edukativni materijali o osjetljivim temama trebaju se razvijati na temelju dobrog poznavanja razvojnih karakteristika djece i metodike rada s djecom, a učitelji trebaju biti kvalitetno osposobljeni za rad s takvim materijalima i vođenje učenika u raspravi o osjetljivim pitanjima kao što su rasizam, ksenofobija i općenito predra-

sude prema određenim skupinama. Nužno je sustavno i kontinuirano: obrazovati odgojno-obrazovne radnike i djelatnike u sportu o pravima djece i zabrani diskriminacije; uključivati djecu u programe učenja o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti; provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi unapređivanja međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi; ulagati veći napor u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece, pripadnika manjina i stranaca te drugih marginaliziranih skupina; provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-a o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Primili smo 23 upita i zamolbi koji nisu područje nadležnosti pravobraniteljice za djecu, budući da su se uglavnom odnosili na povrede prava odraslih osoba. Podnositelje smo uputili na koji način i od koga mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu prava.

DJEČJE SUDJELOVANJE

- MREŽA MLADIH SAVJETNIKA I FORUM MLADIH 16+

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika koje prate njihov rad. Danas je aktivna peta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2021. i traje do rujna 2024. Mreža ima 25 članova – djece i mladih koji na početku trogodišnjeg mandata imaju od 12 do 16 godina i dolaze iz cijele Hrvatske. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. Novost u našem radu predstavlja osnivanje još jedne savjetničke skupine djece starije od 16 godina – Foruma mladih 16+ (FM 16+) koju čini šesnaestero članova. Održali smo tri sastanka MMS-a na nacionalnoj razini i četiri regionalna sastanka, te jedan sastanak Foruma mladih 16+.

Rad MMS-a predstavljen je među međunarodnim primjerima uspješne participacije⁴ na web stranici *Centra za participaciju djece i mladih Sveučilišta u Lancashireu (UK) pod nazivom U Can Make Change 2 (I ti možeš donijeti promjenu)*⁵. U povodu obilježavanja 75. godišnjice UNICEF-a članovi 4. generacije MMS-a, koji su i članovi UNICEF-ovih savjetodavnih odbora za dječju participaciju i za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje, proglašeni su **Prijateljima UNICEF-a**.

Članovi MMS-a sudjelovali su na *online* sastanku (fokus grupi) koji je organizirala **Europska komisija u rujnu 2021.** s namjerom da promociju dječje participacije EK učini jednim od prioriteta u svome radu, zatim, u radu Prvog saziva **Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda (NEF) za Hrvatsku**, u organizaciji Društva *Naša djeca* Opatija i Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske. U okviru sudjelovanja u radu **Savjetodavnog odbora za dječju participaciju** koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, predstavnice MMS-a su, na temelju svojih iskustava ostvarivanja participativnih prava, aktivno pridonijele izradi *Smjernica za sudjelovanje djece i mladih u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima*.⁶

⁴ U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje* i *participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

⁵ <https://ucanmakechange2.org/network-of-young-advisors-nya-participation-of-children-and-the-impact-on-the-work-of-the-ombudsman-for-children-6/>

⁶ <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-sudjelovanje-djece-i-mladih-na-sastancima>.

IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece

4.

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

Najveći broj prijava odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske nacionalne manjine. Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine najčešće se krše u pogledu nedostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja, zane-marivanja školovanja, napuštanja školovanja te nasilja i maloljetničkih brakova u romskih zajednicama. Nastavili smo naše djelovanje u odnosu na zaštitu sigurnosti romske djece u Međimurskoj županiji.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine najčešće se krše u obrazovnom sustavu. Učestale su pojave vršnjačkog nasilja između učenika Srba i Hrvata što ukazuje na potrebu kreiranja i provedbe školskih programa prevencije nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja. U odnosu na kreiranje novog obrazovnog modela u Vukovaru, odnosno mogućeg ujedinjavanja odvojenih škola i vrtića, pravobraniteljica je naglasila kako je nužno da taj proces bude javan i transparentan, temeljen na potrebama zajednice (posebno pripadnika nacionalnih manjina) te da se svakako provede ispitivanje stavova djece o novim modelima školovanja koji se žele uvesti u Vukovaru.

4.2 Prava i potrebe darovite djece

Darovita djeca zahtijevaju specifičnu pozornost svih onih koji su uključeni u njihovu skrb, odgoj i obrazovanje te drukčiji pristup ovisno o njihovim specifičnim potrebama. Zabrinjava činjenica da veliki broj darovite djece prolazi kroz odgojno-obrazovni sustav, a da ih se ne prepozna i ne pruži im se odgovarajuća podrška u razvoju njihovih punih potencijala. Pred svima nama veliki je izazov i odgovornost u pravovremenom prepoznavanju darovite djece, odgovaranju na njihove potrebe, ali i osiguravanju svih uvjeta, uključujući i prilagođavanje odgojno-obrazovnih programa koji će biti poticaj za razvoj njihovih osobnosti i talenata. Osim nedostatka propisa koji reguliraju rad s darovitima, u dječjim vrtićima i školama nedostaju kadrovski, prostorni, organizacijski i financijski uvjeti, te opremljenost ustanova za rad s ovom skupinom djece. Nužna su veća ulaganja na lokalnoj razini za potrebe darovite djece.

4.3 Prava djece koja se bave sportom

Od 48 predmeta u ovom području, 24 se odnose na pojedinačne prijave vezane uz dostupnost, kvalitetu i sigurnost sporta kao načina provođenja slobodnog vremena. Ostali slučajevi odnose se na zaštitu privatnosti, zaštitu od nasilja ili diskriminacije i na opće inicijative vezane uz prava djece sportaša – preporuke i normativne aktivnosti te promociju i zagovaranje prava ove djece.

U više smo navrata od kraja 2020. reagirali na odluke koje je donio Stožer civilne zaštite RH, te ukazivali na potrebu preispitivanja mjera koje se odnose na sportske aktivnosti djece, izražavajući istodobno zabrinutost zbog utjecaja tih mjera na fizičko i mentalno zdravlje djece. Smatramo da je nužno čim prije osmisliti plan i strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti.

U inicijativi za izmjene i dopune *Zakona o sportu*, MTS-u ukazali smo na manjkavosti odredbi koje je nužno

dopuniti kako bi se zaštitila djeca i spriječilo se da počinitelji kaznenih djela i dalje mogu obavljati poslove u sportu u kojima dolaze u doticaj s djecom. Založili smo se za uvođenje **sustava licenci za trenere** i druge osobe koje rade s djecom u sportu, kao i za uvođenje stručno pedagoškog nadzora u sustavu sporta te reguliranje instituta **zaštitnika u sportu**. Uspostava sustava zaštitnika u sportu u RH te definiranje njegove uloge, djelokruga, ovlasti i kompetencija, dio su projekta EU i Vijeća Europe „*Child Safeguarding in Sport (CSiS)*”, čiji je cilj pružanje podrške javnim vlastima i sportskim organizacijama s ciljem uspostavljanja službenika/osobe zadužene za zaštitu djece u sportu.

4.4 Prava djece s problemima u ponašanju

U 2021. postupali smo po 62 prijave u vezi s djecom s problemima u ponašanju (PUP) svih stupnjeva složenosti, od rizičnog ponašanja do onih najtežih u vidu činjenja kaznenih djela.

Sustav odgoja i obrazovanja još nema primjeren, sistematičan i stručan odgovor na potrebe djece s PUP koja su inkluzivno uključena u redovno školovanje. U školama ne postoje strukturirane i planirane intervencije u radu s djecom s PUP, te je riječ uglavnom o praćenju i postupanju nakon neprimjerenog ponašanja djeteta, a još nije donesen ni *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*. Nužno je unaprijediti temeljno i cjeloživotno obrazovanje nastavnika za rad s ovom djecom, a u stručnim službama škola zaposliti više stručnjaka svih profila, uključujući i socijalne pedagoge, educirane za prevenciju, uočavanje rizika i tretman. Škole prepoznaju važnost **prevencije**, ali često izostaju strukturirani i kontinuirani preventivni programi dokazane učinkovitosti na svim razinama prevencije – univerzalnoj, selektivnoj i indiciranoj. Nužno je, u skladu s minimalnim standardima prevencije, izraditi bazu kvalitetnih, znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa, koji obuhvaćaju djecu, roditelje i nastavno osoblje.

U lokalnoj zajednici **potrebno je poboljšati međuresornu suradnju** i multidisciplinarni pristup u odnosu na provođenje preventivnih intervencija, te postupanje u pojedinim slučajevima. U sustavima **socijalne skrbi i pravosuđa** uočavamo zakašnjele i nedovoljno odlučne intervencije, npr. kad je potrebno izdvojiti dijete s PUP iz obitelji koja ga ugrožava.

Najveći broj prijava u vezi s **domovima socijalne skrbi za djecu s PUP** upućuju nam djelatnici CZSS-a ili domova zbog nemogućnosti smještaja djeteta u primjerenu ustanovu za djecu s PUP. Za dijete koje uz PUP iskazuje i teškoće mentalnog zdravlja i TUR sustav nema primjerenih smještajnih ni tretmanskih kapaciteta. O teškoćama u ostvarivanju prava djece koja se nalaze u domovima za djecu s PUP u više navrata obavijestili smo zakonodavnu i izvršnu vlast, te poduzeli i druge opće inicijative za poboljšanje položaja djece.

4.5 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Tijekom 2021. primili smo 18 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode te postupali u dvadesetak općih inicijativa. Posjetili smo Kaznionicu u Lepoglavi, Zatvorsku bolnicu u Zagrebu, Zatvor u Rijeci, Zatvor u Puli i Zatvor u Požegi. Upravi za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) pri MPU-u uputili smo više pojedinačnih i općih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Nastavili smo suradnju sa zatvorskim sustavom te nacionalnim i međunarodnim organizacijama i udrugama.

Najveći broj prijava odnosio se na ograničene **posjete djece roditelju koji je u zatvoru u vrijeme pandemije** zbog epidemioloških mjera. Povremeno su bile zabranjene sve posjete, a odvijale su se preko pregrade od plek-siglasa i uz korištenje maske. Roditelji su se prituživali i na obvezu procijepljenosti posjetitelja u pratnji djeteta, kao i roditelja u zatvoru, te nužnost posjedovanja COVID potvrde kao uvjeta za odvijanje posjeta i obveznom PCR testiranju o trošku posjetitelja prije svakog posjeta. Prijave su se odnosile i na ograničenje na četiri osobe istovremeno u jednom posjetu zatvoreniku, te na smanjenu dostupnost video posjeta za djecu.

Brojne naše aktivnosti bile su usmjerene na prava djece čiji su roditelji u zatvoru: suradnja s organizacijama civilnog društva; partnerstvo s **Međunarodnom mrežom Children of Prisoners Europe (COPE)**; predavanja

za studente i na temeljnim tečajevima za pravosudne policajce. O pravima djece zatvorenika i očekivanim globalnim i europskim standardima raspravljali smo u nekoliko navrata s UN-ovim Odborom za prava djeteta, te prilikom donošenja *EU Strategije o pravima djeteta* i *Strategije Vijeća Europe za prava djeteta*, na Dan opće rasprave Odbora za prava djeteta o djeci u alternativnoj skrbi, te smo sudjelovali u zagovaračkim aktivnostima *Eurochilda*, čiji smo član.

4.6 Mediji i zaštita dječjih prava

U području medijskih prava djece pratimo zaštitu privatnosti djece, zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u medijima⁷, te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima. U ovom je području potrebno daljnje unapređivanje regulatornog okvira, ali i njegova dosljedna primjena i sankcioniranje prekršaja. Nakladnike treba obvezati da educiraju urednike i novinare o propisima, profesionalnoj etici i zaštiti ranjivih skupina u medijskom izvještavanju, a preporučujemo i da donose vlastite kodekse komuniciranja s djecom. U zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja treba pružiti bolju podršku roditeljima, na kojima je zasad najveći dio toga tereta, a nakladnici im moraju olakšati nadzor nad sadržajima koje djeca prate. Roditelje je i putem kampanja potrebno uputiti u važnost izbora sadržaja za djecu, ali i zaštite privatnosti djece u roditeljskim objavama na društvenim mrežama i u komuniciranju s medijima.

HRT je dužan osigurati kvalitetne sadržaje za djecu, koji podržavaju njihov jezični, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj, te sadržaje o odgoju, razvoju i zdravlju djece te medijskoj pismenosti, kao podršku roditeljima. Razvoj medijske pismenosti primarno treba ostvariti u sustavu odgoja i obrazovanja, te je u tu svrhu nužno izraditi kurikulum medijske pismenosti za sve razine sustava i uključiti te sadržaje u obrazovanje učitelja. Kvalitetno dječje sudjelovanje u medijima i stvaranje pozitivnih medijskih sadržaja zaslužuje redovitu i trajnu potporu države, uključujući osnaživanje školskih medijskih druština i digitalnih glasila, a jedna od mogućnosti je i osnivanje dječjeg digitalnog časopisa na nacionalnoj razini.

4.7 Prava djece u digitalnom okruženju

Zaprimili smo prijave povrede prava djece na zaštitu u digitalnom okruženju koje su se odnosile na: prijeteće i neprimjerene poruke na društvenim mrežama i *WhatsApp* grupama, neprimjerene sadržaje na internetskim stranicama; sudjelovanje djece u nasilnim računalnim igrama; *ovisnost* o internetu i računalnim igrama; zdravstvene poteškoće nastale uslijed prekomjernog korištenja interneta; neprimjerene sadržaje za djecu na *TikToku* i *Instagramu*. Povodom prijava obraćali smo se MUP-u, prosvjetnim tijelima i tijelima socijalne skrbi, te savjetovali roditelje i stručnjake u radu s djecom o načinima zaštite djece, sprečavanju daljnjih kršenja njihovih prava te poduzimanju zaštitnih i preventivnih mjera. Preveli smo te upoznali stručnu i širu javnost s **Općim komentarom br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje** UN-ovog Odbora za prava djeteta. Pandemija je dovela do povećanja broja sati koje djeca provode *online*, a time i povećanja brojnih rizika za djecu. Digitalno okruženje postaje sve važnije u većini aspekata života djece – od formalnog i neformalnog obrazovanja, socijalnih kontakata, igre, kreativnih aktivnosti, do pristupa raznim važnim uslugama za djecu. Zato je odgovornost odraslih da internet učine dostupnim i sigurnim svakom djetetu te osiguraju sustav podrške kada se dogode povrede prava djece na internetu.

4.8 Djeca u pokretu

Pratili smo ostvarivanje i povrede prava djece migranata (*djece u pokretu*), posebno u odnosu na prijave nezakonitih pojedinačnih i kolektivnih protjerivanja od strane policijskih službenika na granici s BiH. Uočili smo niz poteškoća i problema koji se prvenstveno odnose na prihvata i smještaj te zbrinjavanje djece u migracijama. Uočili smo nedostatak smještajnih i kadrovskih kapaciteta, ali i da se djeca migranti i dalje smještaju u domove za djecu i mladež s PUP. Potrebno je osigurati odgovarajući smještaj djece bez pratnje u vidu

⁷ U ovom dijelu bavili smo se pretežno tiskanim i elektroničkim medijima, u kojima postoji jasna nakladnička i urednička odgovornost i na koje se odnosi postojeća regulacija usmjerena na zaštitu dječjih prava.

specijalizirane ustanove u kojoj bi se na jednom mjestu evidentirala sva djeca bez pratnje, provela procjena potreba i osigurali svi resursi za rad i pomoć, te pojačati informativne i organizacijske aktivnosti za uspješnije provođenje odredbi *Zakona o udomiteljstvu*, u odnosu na smještaj djece bez pratnje u udomiteljske obitelji. Također je potrebno uvesti edukacije i osposobljavanje te profesionalizaciju posebnih skrbnika za djecu bez pratnje, kao i evaluaciju njihova rada. I nadalje valja raditi na uključivanju djece u odgojno-obrazovni sustav i druge socijalne aktivnosti uz dostupnost prevoditelja i psihosocijalnu pomoć, prema potrebi. Potrebno je pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji, roditelja ili srodnika djeteta bez pratnje, koji se nalaze u zemlji podrijetla, s djetetom bez pratnje u RH.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

5.

Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2021. uputili smo 86 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (19), zaštite od nasilja (10), zaštite sigurnosti (9), zdravlja (9), pravosuđa (7), zaštite od diskriminacije (6), zaštite ranjivih skupina djece (5), zaštite imovinskih prava (5), zaštite privatnosti (4), sporta (3), prava djece kao članova društvene zajednice (3), obiteljsko pravne zaštite (2), medija (2), te socijalnih i ekonomskih prava (2).

Od ukupno 86 preporuka devet ih nije prihvaćeno. Prihvaćeno je 51, od kojih je u potpunosti prihvaćeno 36 (od toga realizirano 10), četiri djelomično, a 11 načelno. U potonjem slučaju riječ je o preporukama za čiju su realizaciju, kako navode tijela kojima su upućene, potrebne značajnije sustavne promjene ili financijska sredstva pa njihova realizacija u sadašnjim okolnostima nije moguća. Neke preporuke pravobraniteljice (5) bile su načelne naravi, te one iskazuju upozorenja i stavove pravobraniteljice o pojedinim pitanjima i podsjećaju nadležna tijela na potrebu zaštite najboljeg interesa djece.

Za 21 preporuku još nemamo povratnu informaciju o prihvaćenosti. Na odgovor nadležnih tijela u nekim se slučajevima čeka mjesecima, a neka ne dostavljaju odgovore ni nakon požurnica. Preporuke su najčešće upućivane Vladi RH i nadležnim ministarstvima (73) od kojih su neke istovremeno upućene na adrese više nadležnih tijela. Preporuke smo upućivali hrvatskim zastupnicima u Europskom parlamentu, zatim AZOO-u, AZOP-u, ASOO-u, Državnom izbornom povjerenstvu, HZJZ-u, HZZ-u, HZMO-u, HOK-u, HGK-u, Hrvatskom uredu za osiguranje, županijama, gradovima i općinama, bolnicama, odgojno-obrazovnim ustanovama, trgovačkim društvima i ustanovama.

NORMATIVNA AKTIVNOST

6.

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacрте propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te u radu saborskih odbora. Tijekom 2021. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 38 propisa i četiri strateška dokumenta (nacionalni planovi i strategije). Nakon razmatranja sadržaja prijedloga propisa upućenih u zakonsku proceduru, na neke od njih nismo imali primjedbe (14). Predložili smo ukupno 129 konkretnih promjena vezano uz zaštitu djece dajući mišljenje na predložene nacрте propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih. U više navrata smo od nadležnog MRMSOSP-a tražili i podsjećali ga na obvezu izrade Nacionalne strategije za prava djece, budući da je zadnja takva strategija istekla krajem 2020., a s njezinim rezultatima nismo upoznati.

Inicijativu za donošenje ili izmjenu propisa dali smo u devet slučajeva predlažući donošenje novih propisa radi zaštite djece, te predlažući više od 23 konkretne izmjene postojećih propisa. Raduje nas da je prihvaćena naša inicijativa za donošenje novog propisa o zaštiti djece od nasilja, te je dogovoreno osnivanje radne skupine u okviru MPU-a za izradu nacrtu zakona. Međutim, općenito ne možemo biti zadovoljni uvažavanjem prijedloga pravobraniteljice za djecu kao suradnika u kreiranju boljeg normativnog okvira za djecu, jer od ukupno 61 konkretnog prijedloga, u odnosu na propise čija je procedura donošenja okončana, tri su primljena na znanje, a prihvaćeno je samo 13.

ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici proveli smo u svrhu praćenja procesa deinstitucionalizacije domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te razvoja udomiteljstva. Podaci pokazuju veliko povećanje broja djece na smještaju i organiziranom stanovanju (u odnosu na 2020. povećanje za 76 djece). Od ukupno 806 djece, njih 244 mlađe je od sedam godina, od čega je 117 djece mlađe od tri godine. Tijekom 2021. u domove i centre za pružanje usluga u zajednici smješteno je 563 djece i mladih, od čega 535 djece i 28 mladih osoba. Od ukupno 563 djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2021., čak njih 383 izdvojeno je iz biološke obitelji, iz okruženja u kojem bi trebala biti najzaštićenija i najsigurnija. Tijekom godine je realizirano 37 posvojenja, što je osam više nego u 2020. Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. U domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, tijekom 2021. bilo je smješteno 38 djece stranih državljana bez pratnje.

7.2 Zaštita prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima

Potaknuti prijavama povreda prava i interesa djece tijekom i nakon ostavinskih postupaka vezanih uz odgovornost nasljednika (djece) za dugove ostavitelja, kao i zbog mogućeg sukoba interesa djeteta i njegovog zakonskog zastupnika tijekom ostavinskih postupaka u kojima oni sunasljeđuju, proveli smo **online** anketu **Zaštita prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima**. Svrha ankete bila je ispitati kako javni bilježnici, kao povjerenici suda u ostavinskim postupcima, provode opće pravilo postupanja propisano člankom 180. st. 2. *Zakona o nasljeđivanju* (zaštita malodobnih osoba) te se upoznati s njihovom procjenom zaštite interesa maloljetne djece tijekom ostavinskih postupaka. Njihovi odgovori dali su nam dodatni uvid u problematiku sudjelovanja djece u ostavinskim postupcima, funkcioniranje sustava zaštite prava i interesa maloljetne djece, primjere dobre prakse, ali i probleme na koje u svom radu nailaze javni bilježnici. Zamjećuje se neujednačeno postupanje javnih bilježnika vezano uz mogući sukob interesa djeteta i zakonskog zastupnika koji također nasljeđuje u istom ostavinskom postupku, kao i kod sumnje u postojanje dugova ostavitelja. Saznanja će biti podloga za naše daljnje inicijative.

OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

8.

U sklopu svojih redovitih aktivnosti obilazili smo ustanove i druga mjesta na kojima djeca organizirano borave. U 2021. obišli smo ukupno **50 ustanova**: **10** ustanova socijalne skrbi (osam domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i dvije ustanove za djecu s teškoćama u razvoju), **četiri** centra za socijalnu skrb, **jedno** sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, **16** odgojno-obrazovnih ustanova (pet dječjih vrtića, 10 osnovnih i jednu srednju školu), **jednu** zdravstvenu ustanovu, **šest** kaznenih ustanova, **pet** mjesta na kojima djece provode slobodno vrijeme (dječje igraonice i odmarališta), te **sedam** ostalih mjesta na kojima djeca borave ili su privremeno ili trajno smještena. Nakon obilazaka, nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

9.

Tijekom godine organizirali smo desetak stručnih tematskih sastanaka, skupova ili manifestacija, samostalno ili u suorganizaciji s drugima, a među njima izdvajamo zajedničku tematsku sjednicu Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport posvećenu zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije, koju smo inicirali.

Od izdavačkih projekata ističemo **knjigu „S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru“**,⁸ u kojoj se na integrativan način s različitih aspekata govori o potrebama i pravima djece zatvorenika. Kao publikacije za djecu objavili smo kalendar „Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih“ i letke o MMS-u i radu pravobraniteljice za djecu. U raznim publikacijama objavili smo 14 članaka o pravima djece, te održali 36 izlaganja na domaćim stručnim skupovima. Surađivali smo s brojnim institucijama i organizacijama, među ostalim i u provedbi različitih projekata s područja ljudskih prava, kao nositelji, partneri i konzultanti.

SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

10.

Neizostavni dio rada pravobraniteljice za djecu su susreti i razgovori s djecom. Njihova je osnovna zadaća podržati djecu u boljem poznavanju dječjih prava te ih potaknuti i osnažiti u ostvarivanju prava na participaciju (sudjelovanje). Također se nastoji dobiti uvid u to kako djeca procjenjuju aktualno stanje u ostvarivanju prava djece u uvjetima *koronakrize*, te kako se nose s novim uvjetima i pravilima koja su im znatno izmijenila svakodnevni život. Susreti su detaljnije opisani u našem cjelovitom Izvješću o radu u 2021.

⁸ Autorice su zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika i novinarka i publicistkinja Višnja Biti, sa suradnicima.

Zbog pandemije, većina susreta s članovima MMS-a i Foruma mladih 16+, te sastanaka, razgovora i konzultacija s djecom iz škola, dječjih i učeničkih domova, održani su *online*, dok je manji dio njih održan „uživo“. Ti su nam susreti dali vrijedne uvide o tome kako djeca ostvaruju svoja prava.

MEĐUNARODNA AKTIVNOST

11.

Međunarodna aktivnost obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu ostvarene u komunikaciji ili suradnji s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, institucijama i tijelima ili s neovisnim stručnjacima, te izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima. Zbog pandemije Covida-19 većina ovih aktivnosti održana je u obliku videokonferencija, virtualnih sastanaka i webinarara. Međunarodnih aktivnosti bilo je mnogo, posebno s mrežama organizacija čiji smo članovi, kao što su ENOC, COPE, Eurochild i drugima, a naročito vezano za utjecaj pandemije na dječja prava. Značajni broj aktivnosti odnosio se općenito na jačanje položaja djece i participaciju djece, na mehanizme zaštite djece i pojedinih ranjivih skupina, donošenje *Strategije EU-a o pravima djeteta* i *Europskog Jamstva za djecu*, kao ključnih europskih dokumenata kojima je cilj osnažiti prava djece u Europi. Dio aktivnosti odnosio se na podnošenje Alternativnog izvješća UN-ovom Odboru za prava djeteta, kao osvrt na 5. i 6. periodično izvješće države o pravima djece u Republici Hrvatskoj, koje uključuje i mišljenja djece s kojom naš Ured surađuje.

OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

12.

Ured pravobraniteljice za djecu, osim u središnjem uredu u Zagrebu, djeluje i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Ovakvim ustrojem, na četiri lokacije, omogućena je bolja dostupnost Ureda djeci i odraslima, a djelatnici Ureda mogu učinkovitije komunicirati s institucijama i obilaziti mjesta na kojima borave djeca. U našem cjelovitom Izvješću o radu detaljno je opisan način rada središnjeg i područnih ureda s podacima o područjima u kojima dolazi do kršenja prava djece kao i aktivnostima područnih i središnjeg ureda tijekom 2021. Zaštita, praćenje i promicanje dječjih prava tijekom 2021. obilježena su epidemijom Covida-19 te su se sastanci te stručni skupovi održavali većinom *online*.

USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

13.

Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvoje zamjenika pravobranitelja, potrebno je 23 državna službenika. Na dan 31. prosinca 2021. poslove i aktivnosti iz djelokruga Ureda obavljalo je 18 državnih službenika (od predviđenih 23) i samo dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice) s obzirom na to da je jedna zamjenica pravobraniteljice u 2021. započela s korištenjem prava na roditeljni i roditeljski dopust.

Ured radi na četiri lokacije: u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, u prostorima koji su u vlasništvu RH, a Uredu su dodijeljeni na korištenje. Proračun Pravobranitelja za djecu za 2021. godinu iznosio je **5.469.689** kn. Proračun je izvršen u iznosu od **5.466.814,05** kn odnosno **99,95** %.

ZAKLJUČAK

14.

Pandemija koronavirusa obilježila je i 2021. godinu, u kojoj su se djeca nastavila prilagođavati, baš kao i cjelokupno društvo na uvjete života tijekom izvanrednog stanja. Djeca rođena u posljednje dvije godine nisu imala prilike upoznati život bez pandemije i epidemioloških mjera, a djeca koja će u rujnu krenuti u školu, gotovo su pola svog života provela pod epidemiološkim mjerama. I, nažalost, pandemiji još nije kraj.

Mjere zaštite od pandemije imale su negativan učinak na prava djece u svim područjima njihovog života: u obrazovanju, igri i razonodi, mentalnom i tjelesnom zdravlju, u životnom standardu, zaštiti od nasilja.

Iz dječje perspektive, dvije godine života pod epidemiološkim mjerama predstavljaju mnogo veći i teži izazov. Prva svjetska istraživanja već sada ukazuju na odstupanja u razvoju kod neke djece rođene za vrijeme pandemije. Domaća istraživanja govore i o većim teškoćama djece u području mentalnoga zdravlja. Vidimo i negativne učinke zbog nedostatka tjelesnih aktivnosti djece i druženja s vršnjacima. Sve te poteškoće trebali bismo pažljivo pratiti i pružiti djeci podršku u njihovom prevladavanju.

Sve sustavne slabosti u zaštiti prava djeteta dodatno su došle do izražaja tijekom pandemije i organizacije društvenog odgovora na pandemiju. O tome smo pripremili prilog uz ovo izvješće, te se nadamo da će i te naše preporuke pridonijeti u razvoju budućih odgovora na izvanredna stanja, koja neizbježno pogađaju djecu. U nacionalnim i lokalnim planovima za sprečavanje rizika od katastrofa, važno je posvetiti dužnu pažnju planiranju aktivnosti koje će štiti djecu i njihova prava u izvanrednim situacijama. Zalažemo se za otvaranje prostora za sudjelovanje djece u izradi tih planova.

U devetnaestom godišnjem izvješću pravobraniteljice za djecu prikazali smo presjek stanja prava djece iz perspektive našega rada koji je uključivao: **savjetovanje stranaka o pravima djeteta; praćenje povreda pojedinačnih prava djece; proučavanje općih pojava poput nasilnaja d djecom i drugo; te izradu preporuka s ciljem poduzimanja mjera koje će osigurati cjelovitu zaštitu prava djece; suradnju i redovite susrete s djecom; praćenje izvršenja obaveza Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima djeteta te primjene svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interese djece; sudjelovanje u javnim savjetovanjima koja prethode donošenju propisa o pravima djece, te redovito izvještavanje javnosti o aktivnostima i stanju prava djece, kao i odgovori na brojne upite medija.**

Iz navedenog presjeka ističemo sljedeća područja prava djeteta koja zahtijevaju hitan odgovor društva.

Područje **zaštite djece od nasilja i zanemarivanja** traži učinkovitije napore svih resora jer svi oblici nasilja nad djecom su u porastu. Obiteljsko nasilje i seksualno nasilje nad djecom poraslo je u 2021. godini, a vršnjačko nasilje se nastavlja u školama i dodatno širi u digitalno okruženje. Nažalost, propisi, planovi i strategije koji su usvojeni s ciljem da se smanji nasilje nad djecom u obitelji i u školama nisu donijeli željene rezultate, a institucije koje se bave zaštitom djece u 2021. godini zapale su u najveću krizu povjerenja javnosti do sada.

Broj djece u institucijama je u porastu, a ciljevi procesa deinstitucionalizacije ne samo da se ne ostvaruju, već su pokazatelji lošiji nego na njegovu početku. Promišljajući o dobrobiti djece koja su smještena u udomi- teljske obitelji, kao i važnosti već razvijene privrženosti i stabilnosti, smatramo da treba razmotriti mogućnost da se posvojenje realizira unutar udomiteljske obitelji, kada je to u najboljem interesu djeteta.

Ponavljamo, **Hrvatska nije postigla dostatnu razinu zaštite djece od seksualnog nasilja**, budući da sudski postupci traju predugo te da kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja nad djecom nije odgovarajuće. Takvom praksom djecu se obeshrabruje u prijavljivanju, a počinitelje ohrabruje na činjenje novih delikata na štetu djece i onemogućuje se prevencija. Blage kazne za počinitelje imaju za posljedicu kraće čuvanje podataka u kaznenoj evidenciji i brži nastup rehabilitacije, što omogućuje da se nakon toga seksualni zlostavljači djece zapošljavaju u zanimanjima koja uključuju doticaj s djecom.

Više puta izrazili smo zabrinutost i zbog nesankcioniranja seksualnog uznemiravanja djece, te nemoći nadležnih tijela da spriječe osobe koje se neprihvatljivo odnose prema djeci da dolaze u kontakt s djecom.

Očekujemo višu razinu zaštite djece od postojeće i zato se već nekoliko godina zalažemo za izradu i **uvođenje jedinstvenog zakona koji će djecu štiti od nasilja** i koji će jasno povući crtu između prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja prema djeci te odrediti posljedice koje trebaju snositi oni koji su odgovorni za zaštitu djece. Zalažemo se i za **osnivanje interdisciplinarnih regionalnih centara za djecu žrtve**, u kojima se na jednom mjestu dijete može saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite djetetove sigurnosti te mu se mogu pružiti sve potrebne terapijske usluge.

Također, smatram da je potrebno raditi na povratku **povjerenja javnosti u postojeće institucije koje se bave zaštitom djece**, žrtava nasilja, kao i na širenju takvih usluga u druge gradove osim Zagreba.

Djeca u susretu sa sustavom pravosuđa nerijetko trpe i institucionalno zlostavljanje zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih odluka. Stoga se godinama zalažemo za **osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova** u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljsko pravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka. Pozdravljamo najavljeniu reformu pravosuđa i osnivanje specijaliziranih obiteljskih odjela na području županijskih sudova, ali u sferi obiteljskog sudovanja, odnosno sudovanja u sferi zaštite djece, nužne su korjenite promjene kako bi se osigurala kvalitetna sudska zaštita i zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.

Značajni porast stradanja djece u prometu, u kojem je u 2021. godini 17 djece izgubilo život, snažno nas opominje i poziva na učinkovitiju prevenciju u području **sigurnosti djece u prometu**.

Ublažavanje posljedica siromaštva, koje teško i dugoročno pogađaju djecu, vidimo kao jednu od temeljnih funkcija sustava socijalne skrbi. Očekujemo da će novi *Zakon o socijalnoj skrbi* uvesti bitne promjene koje će **umanjiti učinke siromaštva na djecu** te da će usvajanje EU *Jamstva za djecu* pomoći da se riješi problem dječjeg siromaštva, s kojim je suočeno svako peto dijete u Hrvatskoj.

Zdravstvene usluge, uključujući usluge podrške **mentalnom zdravlju djece**, nedostatne su, osobito u manjim sredinama, a unatoč trudu zdravstvenih djelatnika pristup zdravstvenim uslugama bio je otežan zbog mjera zaštite od Covida-19. Nedovoljna je zaštita mentalnog zdravlja djece (pogotovo djece s problemima u ponašanju) zbog nedostatka stručnjaka za područje mentalnog zdravlja, manjka smještajnih kapaciteta, izostanka multidisciplinarnog pristupa te nejednake dostupnosti na području cijele države. Neophodno je osigurati i besplatne usluge psihološkog savjetovanja i tretmana.

Sustav obrazovanja nastavio je prilagodbu na produljene uvjete pandemije, a u vezi s time, prije svega, pozdravljamo odluku da škole i vrtići nastave biti otvoreni i dostupni, koliko je moguće u okolnostima brzog širenja zaraze koronavirusom, kao što je to bilo u zadnjem dijelu godine. Za mnoge je bio izazov osigurati i zaštitu od zaraze i kontinuitet odgojno-obrazovnog procesa za djecu. I dalje su, unatoč otvaranju škola, djeca po mjesec pa i dva znala biti na **nastavi na daljinu**. Djeca općenito nisu zadovoljna s tim modelom nastave i stoga smo kontinuirano tražili od resornog ministarstva da pojača podršku i da prati kvalitetu i ishode nastave na daljinu. Brojna su djeca nastavu pratila na mobitelima, a neka nisu imala ni tu mogućnost jer kod kuće nisu imala pristup računalu ni internetu. Neka su djeca izgubila najmanje jednu obrazovnu godinu dok su se tražila različita rješenja.

Zalažemo se za **sveobuhvatnu analizu koja će zabilježiti pouke iz razdoblja pandemije**, o tome kako u takvim uvjetima zaštititi najbolje interese djece, a koje mogu pomoći u planiranju i pripremi za eventualne buduće krizne situacije.

Prijave zbog **diskriminacije u području odgoja i obrazovanja** i dalje ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane pojedinih odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. Potrebno je raditi na suzbijanju i sprečavanju predrasuda prema pripadnicima manjinskih skupina, te kontinuirano educirati predstavnike javne vlasti, posebno JLP(R)S-a, odgojno-obrazovne radnike i kadrove u sportu, o pravima djeteta i zabrani diskriminacije.

Broj djece u Hrvatskoj kontinuirano se smanjuje. Oko 700.000 naših sugrađana mlađe je od 18 godina, a u svakom od njih nalazi se potencijal koji će itekako biti potreban našem društvu koje se suočava s brojnim izazovima. **Održiva budućnost Hrvatske ovisit će o tome u kojoj mjeri danas poštujemo i ostvarujemo prava djece.** Kako bismo promijenili postojeće negativne pojave i trendove, djeca moraju hitno postati prioritet u donošenju odluka, praćenju rezultata postojećih politika te u prikupljanju podataka.

Hrvatska je definirala indikatore dječje dobrobiti kao jedan od ključnih pokazatelja kojim možemo mjeriti učinkovitost nacionalnih politika za djecu, ali oni se ne primjenjuju u praksi kao alat za praćenje i unapređivanje prava djece. Bez primjene takvih alata gotovo je nemoguće očekivati pomake u politikama i mjerama.

Odbor za prava djeteta od Hrvatske u 2022. godini očekuje i odgovore u vezi s podnesenim periodičnim izvješćem o provedbi *Konvencije o pravima djeteta*, na temelju čega će donijeti preporuke državi za poboljšanja i unapređenja. Nadamo se da će i to biti prilika da se kritički osvrnemo na proteklo razdoblje i sagledamo ključne podatke koji nam govore o uspješnosti donesenih mjera, politika i zakona u odnosu na dobrobit djece.

Stoga, i na kraju ovoga izvješća, pozivamo sve resore da ujedine svoje resurse, te da prepoznaju i adresiraju probleme i poteškoće u ostvarivanju prava djece zajedničkim snagama, s jasnim pogledom u održivu budućnost naše zemlje.

LEGENDA

15.

KRATICA	PUNI NAZIV
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
BiH	Bosna i Hercegovina
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
Fina	Financijska agencija
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
MMS	Mreža mladih savjetnika
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MTS	Ministarstvo turizma i sporta
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
PUP	Problemi u ponašanju
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Ministarstvo pravosuđa i uprave, Uprava za zatvorski sustav i probaciju